

לדפואת והצלחת מורינו ורבנו שליט"א

גליון
המעייץ

שיחה זו נערכה משיחותיו של
מורינו הגה"ג רבי שלום מאיר הכהן וולך שליט"א

נצבים התשפ"ה

ניתן להשיג את החוברת במייל amosibennun@gmail.com
או בטלפון 054-6211070

עצה, ושלוש נקודות

ה

תגענו אל הישרת האחרונה, השבת שלפני ראש השנה, ואנו חשים מרחקים ממנו מרחק שנות אור. ספר לי אדם שזמן למשפט על עברת תעבורה. אם יחיב, ישלם קנס. לכל היותר, ישלל רשיונו לתקופה. הוא נהיה בצל של עצמו, לא ישן בלילות והיה מסחרר בימים. נועץ בעורכי דין, תרם לקפת רבי מאיר בעל הנס, שפתיו רחשו תפלות. ועל מה, בלה קנס. וכאן, "שמוליכים אותי לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא שהוא חי וקים לעולם ולעולמי עולמים, שאם כועס עלי כעסו כעס עולם, ואם אוסרני אסורו אסור עולם, ואם ממיתני מיתתו מיתת עולם, ואיני יכול לפיסו בדברים ולא לשחרו בממון" (ברכות כח ע"ב), וכלום. אנו עסוקים בהכנת סימנים טובים לליל ראש השנה...

"אתם נצבים היום בלכם לפני ה' אלקיכם". ואמרו בזהר הקדוש (ח"ב לב ע"ב ח"ג רכו ע"ב) על הפתוב "ויהי היום ויבאו בני האלהים [המלאכים] להתיצב על ה', ויבא גם השטן בתוכם" (איוב א, 1). בכל אתר דכתיב "ויהי", צער. "ויהי היום", יום שיש בו צער, יום שיש בו דין קשה על העולם. "ויהי היום", זה ראש השנה.

"היום" זה ראש השנה, כתב הרמ"ז (על הזהר שמות שם) שר"ה קרוי היום, לפי שנקבע ביום הששי יום יצירת האדם. וקרוי "יום הששי" בה' הידיעה. על כן הוא קרוי "היום", בה' הידיעה. ויתכן, משום שזה היום הקובע ביותר בשנה. ואנו שואלים, איך יתכן. איך יתכן ש"אתם נצבים", שאננים ובוטחים, "היום", ביום הדין הנורא. איך לא "באו במערות צרים ובמחלות עפר מפני

פחד ה' ומהדר גאונו בקומו לערץ הארץ" (ישעיה ב, יט).

השאלה שאלה, אבל אינה מתחילה. כי קראנו רק חצי פסוק. וכך אמרו במדרש (תנחומא, נצבים א) למה נסמכה פרשה זו לפרשת קללות, לפי ששמעו ישראל מאה קללות חסר אחת או שנים שנאמר בפרשה זו חוץ מארבעים ותשע שנאמרו בתורת כהנים מיד הוריקו פניהם ואמרו: מי יכול לעמוד באלו. מיד קרא אותן משה והיה מפסן... "אתם נצבים היום", מה היום מאיר פעמים ומאפיל פעמים אף אתם בשאפלה לכם עתיד להאיר לכם אור עולם, שנאמר (ישעיה ס) והיה לך ה' לאור עולם אימתי בזמן שתהיו בלכם אגדה אחת. שנאמר (דברים ד) "חיים בלכם היום". בנהג שבעולם אם נוטל אדם אגדה של קנים, שמא יכול לשברם בבת אחת. ואלו נוטל אחת אחת, אפלו תינוק משברן. הרי לנו פתרון החידה. "אתם נצבים היום, בלכם". אם תהיו מאחדים ומאגדים.

מספר, שבהדרש אלול התנוססה פתקה על דלת בית התלמוד בקלם. לאמר: מי שיעבר את הימים הנוראים בשלום, ראוי שיברך "הגומל". שהרי לא גרע מיורדי הים והולכי מדבריות. ומדוע אין מברכים? משום שלא ידוע האם עברנום בשלום. ואיך עוברים אותם בשלום? בדרך שעוברים את המדבר, בשיירה...

ונסביר, כי עדין הסברנו רק חצי פסוק. נמשך לצטט דברי הזהר הקדוש. "ויהי היום ויבאו בני האלהים" או בית הדין הגדול ["בני האלקים", השכיבים למדת הדין] והם שבעים ממנים [בנגד שבעים כחות בנפש, ובנגדם שבעים אמות] והם חותכים דין על העולם. "להתיצב על ה'". וכי על ה' עומדים? אלא, בשעה שהם עומדים על הדין, הדין הראשון שהכל בו מאן דלא יוקיר לשמא דקודשא בריך הוא, ודלא יוקיר לאורייתא ולעבדוי. אוף הכא, מאן הוא דלא חיש על יקרא דשמא קדישא, דלא יתחלל בארעא. מאן הוא דלא חיי לימריה דקודשא בריך הוא, מאן הוא דלא שוי יקר לשמא דא.

נמצא, שהכל הוא בבחינת פרטים, והכלל הוא כבוד שמים. וזו ברייתא

מפרשת בסוף מסכת אבות, "כל מה שכרא הקדוש ברוך הוא בעולמו לא בראו אלא לכבודו, שנאמר: "כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו ויצרתיו אף עשיתיו".

ואפלו יהיו המעשים החשובים ביותר, כגון תלמוד תורה שהוא כנגד כלם, ואף למוד תורה לרבים שאין ערך לו (מגלה ג' ע"א), מול קדוש השם ביחיד, לעיני גוי, ויתפוגג ברגע. והוא מכריע את הכף.

מנא לן, מספור הירושלמי (בכא מציעא פ"ב ה"ה). רבי שמעון בן שטח עסק במכירת פשתן, והיתה לו יגיעה רבה לכתת רגליו ממקום למקום כדי למכרו. אמרו לו תלמידיו, רבי, נקל מעליך את הטרח, נקנה לך חמור ולא תצטרך להתיגע בך. הלכו וקנו חמור מישמעאלי, ומצאו מרגלית קשורה לצוארו. באו ואמרו לו: מעתה לא תצטרך להתיגע כלל. שאלם מדוע, וספרו לו שקנו חמור מישמעאלי ומצאו בו מרגלית. שאל: ובעל החמור יודע ממנה, השיבו בשלילה. אמר להם: אם כך, החזירוה לו. נדהמו. אמרו לו: אפלו לסוברים שגזל עבד"ם אסור, אבדתו מתרת. ענה להם: בסבורים אתם ששמעון בן שטח אין להתעשר, שמעון בן שטח רוצה לשמח ברוך אלקי היהודים יותר משכר כל ממון שבעולם.

מה מנח כאן על שתי כפות המאזנים. על הכף האחת, חיים של תורה, ללמוד וללמד בלא טרחה. ועל הכף השנייה, שערכי יתפעל לרגע ויקרא "ברוך אלקי היהודים". ואין צורך מעקר הדין להחזיר את אבדתו. ורבי שמעון בן שטח בחר להמשיך ולמכר פשתן, ובלבד שיקדש לרגע שם שמים לעיני ערכי אלמוני.

כי לכה נוצרנו.

וספרו (שם) שרבי שמואל בר סוסרטיי בא לרומי. אבדו תכשיטי המלכה, ומצאם. הוציאה ברוז במדינה, מי שיחזיר את תכשיטי המלכה בתוך שלושים יום תעשירונו המלכה עשר רב, ואם ימצאו ברשות אדם לאחר שלושים יום

יערפנו את ראשו. עכב רבי שמואל ברשותו את התכשיטים, וכעבר שלושים יום החזירם. שאלתו המלכה: ההיית במדינה? אמר לה: הן. ושמעת קול הפרוז? אמר לה: הן. ומה אמר, אמר לה: מי שיחזיר בתוך שלושים יום יתעשר, ומי שיחזיר לאחר שלושים יום יהרג. שאלה: ולמה לא החזרת בתוך שלושים הימים. אמר לה: כדי שלא תאמרו שמפני פחדך החזרתם, אלא מתוך פחד הבורא. אמרה לו: ברוך אלקי היהודים.

ואני שואל: ואם לא היתה מאמינה לו, ואומרת שמשהתחילו החפושים קבל פיק ברכים ומהר להחזיר, והיתה מצוה לערף את ראשו, ולא היתה מתפעלת ואומרת ברוך אלקי היהודים. הלא אז לא היה קדוש השם, והיינו מפקסידים את רבי שמואל בר סוסרטי, על כל המצוות שהיה יכול לקיים וכל התורה שהיה יכול ללמוד. וספק קדוש השם גבר על החשש לחייו:

נמצא, שהדין המרכזי בראש השנה הוא על כבוד שמים וקדוש שם שמים. ובכלל זה הכלל שקבע רבי חיים מוולוז'ין, "שהאדם לא לעצמו נברא, אלא להועיל לאחרים בכל מה שיוכל".

וספר רבי מנחם מנדל ישר (בספרו החפץ חיים חייו ופעלו) שהגיע ללמוד בשיבת ראדין באלול תרע"ה. והחפץ חיים הנהיג לשלח את התלמידים לעירות סביב ראדין לעורר על חשיבות שמירת התורה לנכח ההתרופפות שחלה באותם ימים. גם הוא נשלח בתחלת הקיץ תרע"ו לעירה בשם דולישוק, והקסים את יהודיה. התפלל לפני העמוד ונשא לפנייהם דרשות מלהיבות, חשלים ורומם את רוחם. שב לישיבה, מסר דין וחשבון על שליחותו, וחזר לתלמודו.

בתשעה באב אותה שנה פרצה מלחמת העולם הראשונה. אז לא שערו שתהיה זו מלחמת עולם, ובודאי שלא הראשונה, אבל הצבא הגרמני שעט לפולניה, וקבל מברק: מנדל תחזר הביתה. שלח להוריו, שהוא מתחנן לפנייהם שיניחו לו לשהות בימים הנוראים בישיבה ובמחיצת החפץ חיים, ויתפלל גם בעד הוריו ובעד כלל ישראל, והרשות נתנה.

בערב ראש השנה ישב בבית המדרש ולמד, והודיעוהו שמחפשים אחריו. יצא, ופגש שני קשישים. "התכירונו, מנדל?" ודאי, הם מדולישוק. "מנדל, נשלחנו להביא אותך". ספרו שגיסו את כל הצעירים. לא נותרו בעירה אלא קשישים ילדים ונשים. גם בעלי התפלות מגיסים. ומה יהא על הנשארים, כיצד יעברו את ראש השנה. נזכרו בבחור שהיה כאן והצהיל את הרוחות, חזק ועודד ופיו מפיק מרגליות. נמנו ונמרו להביאו.

המלים נעתקו מפיו. "אתם רציניים? דורשים ממני לעזוב את הישיבה, את החפץ חיים, כדי להתפלל עם כמה עשרות יהודים?"
 "זוהי תשובתך, מנדל", שאלו באכזבה.

"כן", ענה. מלמלו ברבת בתיבה וחתימה טובה, והלכו. חזר לבית המדרש לשקד על תלמודו. באו והודיעוהו שהחפץ חיים קורא לו. מהר ללבש את מעילו ולחפש את בובעו, וחפז לבקתתו של החפץ חיים. מצא שם את שני היהודים. הגיעו לקבל עליו.

פנה אליו החפץ חיים: "מנדל, יהודים אלו מספרים שבאו לבקשך להתפלל אצלם וסרבתי. למה, מנדל?" איזו עדינות.

"למה?" ענה בסערת נפש, "כי אני לא הייתי אמור להיות כאן בכלל. קראו לי הביתה. בקשתי את רשות הורי להמציא בישיבה בימים הנוראים, במחצת הרבי, ונענית. ועכשו, לא בבית ולא בישיבה? בדולישוק עם מתי מספר?"
 החפץ חיים שמע, ושתק. עברו כמה דקות, לפני שענה: "מנדל, אני לא אומר לך מה לעשות. אבל בשקוליד תביא את דברי רבי חיים מוולוז'ין, שהאדם לא לעצמו נברא רק להועיל לאחרים בכל מה שיוכל".
 והוא קם ונסע.

רבים של ישראל, הגאון רבי חיים עוזר זצ"ל, רבה של וילנא, נשא עליו את משא הדור בלו, לכלל ולפרט, ועמד לקרם. הרופאים הזהירו שעליו לצאת לנפש באפן דחוף. הסדירו עבורו חפשה בעירת המרפא קרלסבאד, שם עבר

בקרֶת רפואית וקצבו לו בָּאלו מְרַחֲצוֹת יֶרֶחַן וְאֵלו מִים יִשְׁתֶּה, וּבְמַחֲלֶךְ חֲדָשׁ
אֵב וְדַאי יִתְחַזֵּק וְיִתְרַפֵּא.

בְּעֶרֶב רֹאשׁ חֲדָשׁ אֵלּוּל הִבִּיעַ הָרופָא סְפּוּק מִמָּצָבוֹ, אָכֵל הוּא עֲדִין לֹא
מִשְׁלֵם, עָלָיו לָעֶסֶק בְּמֶרְחֲצוֹת וּבִשְׁתִּיה עוֹד שְׁלוֹשָׁה שְׁבוּעוֹת.
הַזְכִּיר: "אוּ אִזְ נִגִּיעַ כְּבֵר לִימֵי הַסְּלִיחוֹת".

הָרופָא הַזְכִּיר שֶׁהֵם לֹא מְזַכְרִים בְּיוֹמָנוּ. הוּא עוֹקֵב אֶךְ וְרַק אַחֵר הֵהֱתַקְדְּמוֹת
הָרפואית.

שְׁבוּעַ לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה בָּא, וְהָרופָא הִיָּה מְרַצָּה מְאֹד. בְּעוֹד שְׁלוֹשָׁה
שְׁבוּעוֹת יוֹכֵל לְהַשְׁתַּחֲרֵר.

הַתְּקוּמָם רַבִּי חַיִּים עוֹזֵר: "דוֹקטוֹר, יֵשׁ לִי קֶהֱלָה, וְאֲנִי נוֹשֵׂא שֵׁם דְּרִשָׁת
שִׁבְתַּת תְּשׁוּבָה, הַמּוֹנִים נוֹהֲרִים לְשִׁמְעַ".

הָרופָא נוֹתֵר אֲדִישׁ. "אִם תִּסַּע כַּעַת, יִהְיֶה כָּל הַטְּפוּל לְשָׁוָא, הַכֵּל יִרְדַּ
לְטִמְיוֹן". בָּאִין בְּרָרָה בְּקֶשׁ רַבִּי חַיִּים עוֹזֵר שִׁמְצִיאוֹ לֹא אֶת הַמַּחְזוֹרִים, אֶת
הַקִּיטָל וְנַעֲלֵי הַצּוּם. לְבוֹ הִיָּה כְּבֵד עָלָיו. בָּאלוֹ קֵבֵל מְסַר מִמְרוֹם שְׁאִפְשֵׁר לְנוֹתֵר
עָלָיו וְעַל תַּפְקִידוֹ הַמְּסוּר בְּרַבָּה שֶׁל הַמְּטְרוֹפּוּלִין הַיְּהוּדִית.

בְּעֶרֶב יוֹם הַכַּפּוּרִים הִגִּיעַ לְבֵית הַכְּנָסֶת הַזֶּעִיר בְּמִקּוֹם, כְּבֵר הַכִּיר אֶת כָּל
בְּנֵי הַמִּנְיָן הַקָּטָן, וְהַבְּחִין בְּפָנִים חֲדָשׁוֹת. קִדָּם אֶת הָאוֹרֵחַ בְּשָׁלוֹם. "מִנְיָן מֵרִ?"
"מֵאֲמִרְקָה", עָנָה הָלָה בְּפָנִים מְאִירוֹת.

רַבִּי חַיִּים עוֹזֵר הִתְפַּעֵל: "שְׁמָה שֶׁל קַרְלֶסְבָּאד הִגִּיעַ עַד אֲמִרְקָה?"
"לֹא", עָנָה הָלָה וְסִפֵּר אֶת סְפּוּרוֹ. תִּצְנִן סְבָלְנוֹתָיו שֶׁל רַבִּי חַיִּים עוֹזֵר, לְהַקְדִּישׁ
לְכָךְ אֶת הַשְּׁעָה שֶׁלִּפְנֵי כָּל נְדָרִי. הוּא יֵלִיד וְרִשָּׁא, נוֹלַד בְּבֵית עֲנִי מְרוּד, וְהַחֲלִיט
לְשַׁבֵּר אֶת מַעְגַּל הָעֲנִי. עֲבַד בְּפֶרֶךְ עַד שֶׁחֲסֵד דְּמִי נִסִּיעָה וְהַפְּלִיג לְאַרְצוֹת
הַבְּרִית, שֵׁם הַמְּשִׁיד לְעַבֵּד בְּפֶרֶךְ, צָבַר פְּרוּטָה לְפְרוּטָה עַד שֶׁשָּׂכַר דּוֹכָן,
וּמִהֲדוֹכָן הִתְרַחֵב לְחִנּוּת, וּמִהֲחִנּוּת לְכָל בּוֹ עֵנֶק, רָאָה בְּרָכָה בְּעֶסְקָיו וְהוּא
עָשִׂיר מִפְּלֵג. מֵרֵב חֲרִיצוֹת קִדְחָתִנִּית, לֹא הָיָה לוֹ פְּנָאִי לְהִקִּים מִשְׁפָּחָה.

בעשרו, תמד באחיו שנשאר סבוך ברשת העני. הקים משפחה שסבכה אותו עוד יותר, ולולא תמיכתו מי יודע מה היה מצבו. הודיעוהו שאחיו חלה, והפסיק לעבד, בקשו שיכפיל את תמיכתו. שבו ובקשו כסף לרופאים ולתרופות, ונתן. הודיעוהו שאחיו נפטר, האלמנה בקשה שלא יעזב אותה ואת יתומיה, ונענה לבקשה.

לאחרונה כתב לגיסתו, שיש לו רעיון. לה אין פרוטה, והוא ברוך השם עשיר מפלג. לה יש משפחה, בנים ובנות, ואלו הוא ערירי. מה דעתה שיתחתנו, יביאה לארצות הברית, תחיה כמלכה ויתן את כל צאצאיה בהרחבה?
ענתה: איני מכירה אותך. אם אתה נחמד כבעלי המנוח, למה לא?

מסר את העסק לעוזרו והפליג לפגש את גיסתו. בדרך חלה במחלת ים. חשב: איך אראה כך בעיני כלתי. שאל היכן אפשר להתאושש בזמן קצר, והפניהו לקארלסבאד, והנה הוא כאן...

שמע רבי חיים עוזר ונרעש: אשת אח שיש לה בנים, הרי היא אחת העריות שבתורה. אסור לשאתה!

אמר הלה: שמענו די על החמרות של הרבנים. לא יתכן שהתורה תאסר כזה דבר, הרי זה חסד כפשוטו...

ענה רבי חיים עוזר: מחר בתפלת המנחה יקראו בתורה את פרשת העריות. תעמד לידי ואראה לך מפרשות...

אמר האיש: איני מבין לשון הקדש.

אמר לו רבי חיים עוזר: אני אתרגם לך.

ענה: כבר אמרתי, איני מאמין לרבנים. הם מגבכים חמרות...

שאל רבי חיים עוזר: ולמי תאמין?

אמר האיש: אם רבה של וילנא היה אומר לי, הייתי מאמין לו!

אמר רבי חיים עוזר: אני הוא רבה של וילנא!

איני מאמין לך, השיב.

פנה רבי חיים עוזר לבני המגן ושאלם: מי אני. ענו פה אחד: הרב של וילנא.

השיב אותו אדם: אם כן, לא אשאנה!

ואמר רבי חיים עוזר: כדאי היה לקדוש ברוך הוא לעשותני חולה ולעבב את החלמתי, ולקרעני מעירי ומקהלתי, הכל כדי להניא יהודי מלעבר עברה חמורה...

הכלל, העולם נברא כדי להרבות בו כבוד שמים, ובכלל זה להטיב לבריות ברצון הבורא יתברך, וזה השקול הקובע ביותר בדינו של האדם. ועל זה אמר רבי ישראל מסלנט שהעצה לזכייה בדין היא שיראה להיות איש שהרבים צריכים לו (אור ישראל, אגרת ג, חכמה ומוסר ח"א סוף מאמר ט וח"ב עמוד רפח). ויש להציב בזה שלוש יסודות.

האחד, שלכאורה לא כל אדם יכול להיות איש שהרבים צריכים לו. אבל למעשה יש בזה מעגלים מעגלים, וכל אדם ימצא עצמו במעגל כלשהו. יש מי שיכול להשפיע על כלל ישראל, אשרי חלקו. יש מישהו שיכול להשפיע על עדה מישראל, יש המשפיע בעירו, ויש המשפיע בקהלתו. "למעשה", אמר הישמוח ישראל מאלכסנדר זצ"ל, "כל ראש משפחה הוא בעין מנהיג עדה", לכל הפחות על בני משפחתו יכול הוא להשפיע. ואם יתיחס כך למעמדו, שזכו הרבה מאד.

ובן שנינו (אבות דרבי נתן פכ"ח, ג) כל המושים שלום בתוך ביתו מעלה עליו הכתוב כאלו משים שלום בישראל על כל אחד ואחד, וכל המטיל קנאה ותחרות בתוך ביתו מעלה עליו הכתוב כאלו מטיל קנאה ותחרות בישראל. לפי שכל אחד ואחד מלך בתוך ביתו, שנאמר (אסתר א) "להיות כל איש שרר בביתו".

הנקודה השנייה, שבאשר נתבונן נראה, שבמעט שאין אדם שאינו מועיל לזולת. תארו לכם שהיתה שביתת תחבורה, או בנקים, או צרכניות וחנויות

ירקות. נמצא שכל אדם מועיל לזולתו. ודאי שכן הוא בחוג הקהלה. תארו לעצמכם שבני הקהלה היו מוצאים מנינים אחרים ושעורי תורה, והייתם נותרים לבדכם בהיכל הענק. ודאי בחוג המשפחה. הרי אמרו שאין האיש מת אלא לאשתו, ואין האשה מתה אלא לבעלה (פנהדרין כב ע"ב). "אדם מביא חטין, חטין כוסס? פשתן, פשתן לובש? לא נמצאת מאירה עיניו ומעמידתו על רגליו?" (יבמות סג ע"ב).

אבל הענין הוא נקדת המבט. אמת שהחנוני מועיל לבריות בשחנותו פתוחה, אבל הוא חושב רק על עצמו ופדיון יומו. כמוהו הבנקאי, ואף המתפלל במנין וגם אב המשפחה. וכשזו נקדת המבט, אין הוא נחשב למזכה הרבים ולמטיבם.

וזו גמרא מפרשת. ששנינו (ראש השנה יז ע"ב) שתפלת רבים מועילה בין קדם גזר דין בין לאחר גזר דין. ושאלו, שתפלת יורדי הים בעת סערה מועילה רק קדם גזר דין. עונה הגמרא, "הני נמי ביחידין דמו". וכתב השם משמואל (במדבר, תרע"ו) ואף דמי לא עסקינן דיש רבים בספינה, הגיד כ"ק אבי אדומו"ר [האבני גזר] וצללה"ה דצבור מקרי שכל אחד מצר בצער הכלל כלו ולא מפני צערו לבד. אבל יורדי הים שמתקבצין אנשים שונים שאין מכירין זה את זה וכל אחד מצר בצרתו הפרטית ולא אכפת לו בזולתו על כרחך ביחידים דמו, עד כאן דברי.

ואם כן, לכאורה, "נפל פתא בבירא", ומי יכול לומר שבסקו עם הצבור עוסק הוא לצרכי הכלל ומסיח דעתו מעצמו וספוקו. ברם, מצאנו עצה בבאורו של רבי ישראל מסלנט זצ"ל לדברי המשנה "וכל העמלים עם הצבור, יהיו עמלים עמהם לשם שמים, שזכות אבותם מסייעת וצדקתם עומדת לעד. ואתם, מעלה אני עליכם שכר הרבה באלו עשיתם". וכתב (אור ישראל, אגרת כט) לא אמרה המשנה יהיה כונתם לשם שמים. בזאת נאות לכאר, כי התוספות (בברכות יז) הקשו על הא דאמרינן (שם) ["ראשית חכמה וראת ה', שכל טוב

לְכַל עֲשִׂיהֶם"]. לְעוֹשִׁים לֹא נֶאֱמַר אֲלֵא לְעוֹשִׂיהֶם, לְעוֹשִׁים לְשִׁמָּה וְלֹא לְעוֹשִׁים שְׁלֹא לְשִׁמָּה, מֵהָא דְאִמְרִינֵן לְעוֹלָם יַעֲסֹק אָדָם בַּתּוֹרָה וּבִמְצוֹת אֶפְלוּ שְׁלֹא לְשִׁמָּה שְׁמִתוּךְ שְׁלֹא לְשִׁמָּה בֵּא לְשִׁמָּה.

וַיֵּשׁ לַיֵּשֶׁב קְשִׁיתָם, דְּהִנֵּה בְּכָל מִצְוָה יֵשׁ גְּדָרִים מְגַבְלִים בְּאִפֵּן עֲשִׂיתָהּ עַל פִּי הַתְּלָמוֹד וְהַפּוֹסְקִים, וְאִם תֵּצֵא מִגְּדָרָה וּגְבוּלָהּ אֵינְנָה מִצְוָה - לְפִי עֶרְךָ יִצְיָאתָהּ מִגְּבוּלָהּ - בְּמֵאמָרָם ז"ל (ירושלמי, הִבְיָאוּ הָרֵא"ש בְּפֶרֶק כָּל שַׁעַה) "אֲלֵה הַמְצוֹת", אִם עָשָׂאן בְּמִצְוֹתֵן מִצְוָה, וְאִם לֹא אֵינָה מִצְוָה. וְלַפְעָמִים לֹא יִלְכוּ אַחוּזֵי יָד מִרְכּוּז הַנְּטִיָּה עִם גְּדָר הָעֲשִׂיָּה עַד אֲשֶׁר תִּוָּלַד הַתְּנַגְּדוּת הַזִּקָּה. וְאִם תִּגְבֵּר כַּח הַנְּטִיָּה לַעֲשׂוֹת הַמִּצְוָה עַל פִּיהָ אֵינְנָה מִצְוָה. הֵינֵעֶלָה עַל הַדַּעַת שְׂיִקָּח אָדָם לִוְלֵב נָאֵה וְגַם יִפֶּה לְהַתְּגַדֵּר קָבֵל עִם, בְּחִסְרוֹן הַגֵּדֵר "לָכֶם"? בּוֹדֵאֵי עֲנִשׁוֹ גְּדוֹל כִּי בִטֹל מִצְוֹת עֲשֵׂה.

וְזֶה מִדְּקָדֵק קִצֵּת בַּלְשׁוֹן הַגִּמְרָא: לְעוֹשִׁים לֹא נֶאֱמַר אֲלֵא לְעוֹשִׂיהֶם, הֵינּוּ שְׂעִיעֶשָׁה הַמִּצְוָה בַּגְּדָרָה הָאֲמִתִּי. לְעוֹשִׁים לְשִׁמָּה הֵינּוּ שְׂעוֹשִׁים בְּזֶה הָאִפֵּן כְּמוֹ שְׂעִיעֶשָׁה מִי שְׁכַוְנָתוֹ לְשֵׁם שְׁמַיִם, אֲשֶׁר זֹאת מִרְכּוּז הָעִקְרִי לְהַשְׁקִיף הֵיטֵב עַל גְּבוּלֵי גְדָר הַמִּצְוָה לְהַלְכוּתֶיהָ. וְלֹא לְעוֹשִׁים שְׁלֹא לְשִׁמָּה, הֵינּוּ שְׂעִיתִנְהֵג בְּמַעֲשֵׂה עַל פִּי נְטִיתוֹ - וְכָל אֲשֶׁר יוֹסִיף הָאָדָם לְנַהֵל מַעֲשָׂיו עַל פִּי נְטִיתוֹ בֵּן יִתְרַחֵק הֲלָאָה מִבְּחִינַת לְשִׁמָּה. אָכֵן כְּאֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָאָדָם לְחֹק נֶצֶח לְהַתְּנַהֵג בְּמַעֲשָׂיו עַל פִּי חֻקִּים וְכָל הַרוּחוֹת שֶׁבְּעוֹלָם לֹא יִזְיֻנוּ, אִם כִּי בִּנְתָנוּ אֵינְנָה לְשֵׁם שְׁמַיִם, כָּל אֲשֶׁר יוֹסִיף בְּטִיב מַעֲשָׂיו וַיִּחְזִיק בָּהֶם בֵּן תַּחֲלֵשׁ נְטִיתוֹ - בְּהִיּוֹת לַפְעָמִים הַמַּעֲשֵׂה תִתְּנֵגֵד לְהַכְנִיגָה וּתִתְּגַבֵּר עָלֶיהָ - וַיִּבּוֹא לְלִשְׁמָה. וְזֶה מִדְּקָדֵק בַּלְשׁוֹן הַגִּמְרָא: לְעוֹלָם יַעֲסֹק אָדָם בַּתּוֹרָה וּבִמְצוֹת אֶפְלוּ שְׁלֹא לְשִׁמָּה, שְׁמִתוּךְ שְׁלֹא לְשִׁמָּה בֵּא לְשִׁמָּה.

בֵּן הַדְּבָר גַּם בְּהַעֲמֵל עִם הַצְּבוּר. אוֹלֵי לֹא הָעֵמִיסָה עָלֵינוּ הַמִּשְׁנָה לְהִיּוֹת דּוֹקָא הַכּוֹנֵה רְצוּיָה לְשֵׁם שְׁמַיִם, רַק שֶׁהַעֲמֵל יִהְיֶה עַל תְּכוּנַת הַמַּתְעַמֵּל לְשֵׁם שְׁמַיִם כְּלִי נְטִיַת הַרְצוֹן, רַק כְּפִי הַנְּאֻת לַצְּבוּר בְּדַת וּכְהִלְכָּה.

נוכל אפוא לבוא ליום הדין עם שטר חתום בכתמו של רבי ישראל מסלנט, אם נמלא חלקנו בזכוי הרבים, איש לפי חלקו, כשאנו עושים זאת בצורת המסירות לצבור ולכלל. ואף שבכוננתו לפעל גם לטובת עצמנו, לא יגרע שכרנו.

להמחשה, בזמנו היתה שכיתת אחיות בבתי החולים. הן צדקו, חכים היו לתגמל אותן על עבודתן החיונית והמסורה. אבל השביתה, למא נרמה. חולים התבוססו במטותיהם, ולא החליפו להם מצעים. אי אפשר היה להכניס למחלקות.

באותה עת נשאל הנאון רבי שמחה הכהן קוק זצ"ל לדעתו על השביתה. ענה: שמעתי מפי רבי, הנאון רבי איזיק שר ראש ישיבת סלבודקה, שכל חנוני הוא למעשה אברהם אבינו בזעיר אנפין. באים לחנותו מבגדים וילדים, נושאים בידיהם סלים רקים, וממלאים בכל טוב! אלא מאי, הוא נזכה על כך בסף? ודאי, שאם לא כן יפשט חלילה את הרגל. אבל בבסיסו, זו פעלת אברהם אבינו.

במה יודע אפוא מי לפנינו, אברהם אבינו, "האדם הגדול בענקים", או חנוני זעיר? כשיבוא ילד ויאמר לו: אין לי כסף, ואני רעב...

כך גם כאן, סים. ודאי, הן צודקות. אבל אלו החולים מה הם אשמים, איך אפשר לראות בסבלם ולהקשות לב. אין זו "צורת" המסירות לכלל שעליה חנכו...

והנקדה השלישית, והחשובה מכלן. גם כשיודעים שעקר הדין על כבוד שמים ועל זכוי הרבים וההטבה להם, וגם כשיודעים שלכל אחד ואחד חלק בזה, ואין תובעים אלא שנעמל בצורה שהיא לשם שמים, ואנו ממלאים אחר כל הפרטים, אל לנו לחשב שאנו בטוחים בדין. כלל וכלל לא.

שהשריש לנו הנאון רבי ישראל מסלנט זצ"ל, שהעצה לזכיה בדין היא יראת הדין. וזו גמרא מפרשת. (ר"ה טז ע"ב) כל שנה שרשה בתחלתה,

מתעשרת בסופה, שנאמר "מראשית השנה", מרשית בתיב. "ועד אחרית", סופה שיש לה אחרית. פרש רש"י: שישראל עושין עצמן רשין בראש השנה לדבר תחנונים ותפלה, בענין שנאמר, תחנונים ידבר רש (משלי יח). ולכן (ר"ה כו ע"ב) שופר של ראש השנה מצותו כפוף, כי בראש השנה כמה דכיף איניש דעתה טפי מעלי. פרש רש"י: בתפלתו, פניו כבושין לארץ, טפי עדיף, משום והיו עיני ולבי שם (מלכים א', ט), הלכך, בראש השנה דלתפילה, ולהזכיר עקרת יצחק בא, בעינן כפופין.

ולכאורה, למה הכפיפות, הן מזכי הרבים אנו. כל מתפלל שמקפיד לבוא בזמן לתפלה, מחזק את המניין ומתפלליו. כל מתפלל שמקפיד שלא לדבר בתפלה, ומקפיד על כבוד בית המדרש, ועל השתתפות בשעורי התורה, הוא ממזכי הרבים. כל אב משפחה שמחנך ביתו על אדני היראה, ואת בניו על ברכי התורה, "ועל כל פנים אב לבנים יודיע ויצוה את בניו ואת אחריו ושמרו דרך ה', וידוע גדל שכר המזכה את הרבים שהוא דבר שאין למעלה הימנו, שאין חטא בא על ידו" (פלא יועץ, ערך זכיה). ומצוות בידינו, כרמון (ברכות נו ע"א). מדוע אפוא נחרד מהדין.

אלא שאמרו (קדושין פ ע"ב) על הפסוק "מה יתאוונן אדם חי", דיו חיים שנתתי לו. ואמרו (ויקרא רבה ד, ב) "כל עמל האדם לפיהו" (קהלת ו, ז) מה שסגל אדם מצות ומעשים טובים אינו מספיק להביל היוצא מפיו. כלומר, לשלם על גשימותיו.

ואמרו (חובות הלכות שער הבטחון פ"ד) כי אם הנה מעשה האדם בחול הים במספר, לא יהיה שקול בטובה אחת מן טובות הבורא יתברך עליו בעולם הזה. כל שבן אם יהיה לו חטא. ואם ידקדק הבורא עם האדם בתביעת הודאת הטובה, יהיה כל מעשהו נכחד ונשקע בקטנה שבטובות הבורא עליו, ומה שיהיה מגמול הבורא לו [אינו מגיע לו] על מעשהו [אלא] הוא מחסד הבורא עליו.

נמצא שאם יבוא הבורא במשפט עמנו, לא יצדק לפניו כל חי.

וזה כתוב מפרש בפרשתנו. "פן יש בכם איש... אשר לבבו פנה היום מעם ה' אלקיניו... והיה בשמעו את דברי האלה הזאת והתברך בלבבו לאמר שלום יהיה לי כי בשררות לבי אלך למען ספות הרנה את הצמאה. לא יאבה ה' סלח לו".

משמע, שיש מצב של "יאבה ה' סלח לו", יש אפשרות סליחה ומחילה, אך לא למי ששאנן. שמתברך בלבבו שלום יהיה לי, פרש רש"י: לשון ברכה, יחשב בלבבו ברכת שלום לעצמו לאמר לא יבאני קללות הללו, אך שלום יהיה לי. לשאנן מבטחת פרענות חלילה.

חיבים אנו אפוא לדעת ש"ברשים ודלים דפקנו דלתיך", ודרי אפלו משה רבנו, ש"זכה וזכה את הרבים, זכות הרבים תלוי בו, שנאמר (דברים לג) צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל" (אבות פ"ה מ"ח) נאמר בו "ונתחנן אל ה'" (דברים ג, כג), ונאמרו (דברים כה ב, א) מכאן אתה למד שאין לבריה כלום אצל בוראו, שהרי משה רבן של כל הנביאים לא בא אלא בלשון תחנונים.

נקפף עצמנו ונתחנן, ובזכות זכוי הרבים וההטבה להם נזכה בדיון, לכתיבה וחתומה טובה ולמלוי כל משאלות הלב לטובה מתוך בריאות איתנה, לנו ולכל בני ביתנו ולכל ישראל, אמן.